

بررسی مقایسه‌ای آثار و عوارض فرهنگی - تربیتی ورود به فضاهای مجازی در بین دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی*

نویسندگان: حسین احمدی^۱، حیدر احمدی^۲، دکتر ابراهیم نجفی^۳

تاریخ دریافت: ۹۰/۳/۱۰

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۰/۵/۳۰

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال پانزدهم، شماره ۵۵، تابستان ۱۳۹۱

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی مقایسه‌ای آثار و عوارض فرهنگی - تربیتی ورود به فضاهای مجازی در بین دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی و به طور موردی در منطقه هشت دانشگاه آزاد اسلامی انجام شده است. روش تحقیق زمینه‌یابی (پیمایشی) بوده و جامعه آماری آن، شامل هفت واحد دانشگاهی از مجموع واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران بوده است. از این جامعه، بر اساس جدول مورگان، تعداد ۵۹۱ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای (با توجه به میزان جمعیت هر واحد) انتخاب شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از چهار پرسشنامه اعتیاد به اینترنت، یانگ، پرسشنامه سازگاری، پرسشنامه سلامت عمومی و یک پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی، از لحاظ سازگاری با اینترنت، میزان چت کردن، میزان استفاده از اینترنت، اختلاف معنادار ($P < 0.01$) وجود دارد. همچنین در زمینه میزان اعتیاد به اینترنت و روابط خانوادگی، میزان استفاده از بازی‌های برخط در اینترنت و میزان مشاهده یا دریافت عکس، فیلم یا کلیپ غیر اخلاقی در اینترنت، اختلاف معنادار ($P < 0.05$) بین دو گروه وجود دارد.

واژگان کلیدی:

عوارض فرهنگی - تربیتی، اینترنت، دانشجویان، دانشگاه آزاد اسلامی.

* مقاله حاضر برگرفته از پروژه تحقیقاتی است که در دانشگاه آزاد واحد شهر ری به اجرا در آمده است.

۱. استادیار مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری. نویسنده مسئول.

ahmadi77h@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد پژوهش. hahmadi2002@yahoo.com

۳. دکتری مدیریت، پژوهشگر و دانش‌آموخته دانشگاه تربیت مدرس.

مقدمه

فضای مجازی به لحاظ کارکردشناسی، فضایی چند بعدی است که همزمان تأثیرات مختلفی را در حوزه روانی، اخلاقی و اجتماعی بر جا گذاشته و ضمن تحوّل در قشر بندی جامعه و موقعیتها، موجبات نوعی سرگستگی، افسردگی، انزوا و اعتیاد به آن را فراهم کرده است. گستردگی، سرعت و جذابیت آمیخته با آن، به بخشی از زندگی روزمره افراد تبدیل شده و این سلطه؛ عقاید، احساسات، طرز زندگی و روابط انسانها را متحوّل کرده، به سمت و سوی خاصی سوق داده است.

شبکه اینترنت از مهم‌ترین نوآوری‌هایی است که بعضی از نظریه‌پردازان برای تأکید بر اهمیت آن، تأثیرات این بزرگراه عظیم اطلاعاتی را مشابه با تأثیرات اختراع چاپ بر زندگی انسانها ذکر کرده‌اند. (محسنی، ۱۳۸۰، ص ۲۰)

فضای مجازی و اعتیاد به آن و به طور کلی وابستگی به هر چیزی، ضمن ایجاد محدودیت، ایجادکننده نوعی هیجان، درونگرایی و کاهش قدرت عقلانی و خروج از مسیر عادی و روان زندگی طبیعی و ب‌هنجار است. دانشجویان اگر چه در بسیاری از موارد به منظور انجام فعالیتهای علمی- پژوهشی و دسترسی به کتابها و منابع علمی به اینترنت مراجعه می‌کنند، اما به طور کلی جوانان به فناوری مدرن توجه بیشتری داشته، از این پدیده‌ها زودتر متأثر شده، رفتار خود را متناسب با موقعیتی که در آن قرار می‌گیرند تغییر می‌دهند.

پناه بردن به فضای مجازی گاهی نوعی فرار از مشکلات روحی و روانی و کسب لذت و سرگرمی است. البته این نوع فرار از واقعیات بیرونی- مانند پناه بردن به افیون- نه تنها درمان و راه حل منطقی نیست، بلکه به تدریج مشکلی بر مشکلات فرد می‌افزاید. فضای مجازی اگر چه بدون مجاورت مادی و تماس جسمی است، اما به دلیل فرو رفتگی کامل فرد از نظر روحی و فکری، دنیایی از تصوّر و توهم را در وی ایجاد می‌کند. همچنین، قطع ارتباط چهره به چهره و کاهش روابط انسانی که خود به خود نوعی تخلیه هیجان و انرژی نهفته است، انسانها را به پریشانی، ناسازگاری و گسیختگی اجتماعی سوق می‌دهد. توجه به اینترنت در کنار عوامل دیگر مستعد محیطی مانند خانواده‌های پریشان، فقر و شرایط اجتماعی به تدریج عارضه اعتیاد به اینترنت را ایجاد کرده و البته عمده علت‌های آن آسیب‌های دوران کودکی است.

این اعتیاد، خود به خود پیامدهای دیگر زیستی و جسمانی (اختلال خواب، ضعف ایمنی و ...) اختلالات روحی و روانی (پرخاشگری، تعارض، تلون اخلاقی و بی‌ثباتی)

و اجتماعی (کاهش مسئولیت و تعهد خانوادگی، مشکلات شغلی و تحصیلی) را به دنبال دارد. فضای مجازی در برابر قدرت و امکاناتی که به فرد می‌دهد، مشکلاتی را نیز بر جامعه انسانی تحمیل می‌کند. بی‌هویتی، چندهویتی و هویت‌های دروغین در جماعت‌های مجازی و اظهار اطلاعاتی که ضمانتی برای صحت آن وجود ندارد، شخصیت کاذب به فرد بخشیده، او را با تعارضات پیچیده‌ای در آینده روبه‌رو می‌کند. نبودن احساس مسئولیت در برابر یکدیگر، ابتدای ارتباط بر پایه هیجان، عاطفه، لحظه‌ای، شکستن حریم خصوصی افراد و به طور کلی ردیابی و کاهش احساس امنیت، از دیگر پیامدهای ورود به فضای مجازی است.

در فضای مجازی به دلیل نبودن ارتباط چهره به چهره و اختصاصی بودن آن، اگر با تحریکات شیطانی نیز همراه شود، زمینه ورود به تارنما‌های مستهجن و پورنوگرافی و ایجاد وبلاگ‌های غیراخلاقی و ضد دینی در آن بسیار فراهم و آماده است.

البته نباید خدماتی از قبیل ایجاد تسهیلات در پژوهش و تحقیق، خدمات اقتصادی، خرید و فروش، مناظره‌ها و ویدئو کنفرانسها و ... که اینترنت به بشریت ارائه می‌دهد، غفلت کرد.

در این پژوهش، عمده توجه بر تأثیرات منفی و مشکلاتی است که ورود به این فضا بر روی سلامت روانی و روحی افراد ایجاد می‌کند.

فرضیه‌های پژوهش

۱. از لحاظ میزان سازگاری، تفاوت معناداری در بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی وجود دارد.
۲. از لحاظ میزان اعتیاد به اینترنت، تفاوت معناداری در بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی وجود دارد.
۳. از لحاظ پایبندی به روابط خانوادگی، تفاوت معناداری در بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی وجود دارد.
۴. از لحاظ میزان سلامت عمومی، تفاوت معناداری بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی وجود دارد.
۵. از لحاظ وضعیت تحصیلی، تفاوت معناداری بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی وجود دارد.
۶. از لحاظ کیفیت استفاده از اینترنت، تفاوت معناداری بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی وجود دارد.

پیشینه

پیرامون فضای مجازی، تحقیقات متعددی در ابعاد گوناگون طی دو تا سه دهه اخیر انجام گرفته است. اینترنت و سایر لوازم و تجهیزات رایانه‌ای که به عنوان ابزاری مهم برای ارائه خدمات آموزشی مطرح شده، با وجود جاذبه‌های فراوان آن، نمود خاص و برجسته‌ای در پیشرفت آموزشی دانشجویان ایجاد نکرده است. بر اساس نتایج یکی از تحقیقات، ۸۶ درصد از پاسخگویان، اعم از معلمان و محققان و متخصصان، اعتقاد دارند که استفاده از اینترنت توسط کودکان، عملکرد آنان را بهتر نخواهد کرد. (برنر، ۱۹۹۷)

طی یک مطالعه در تهران که به بررسی مشکل اعتیاد به اینترنت و ویژگی‌های رفتاری، شخصیتی و جمعیتی ۷۲۲ نفر از کاربران بر حسب درجه اعتیاد آنها پرداخت، روشن شد که ۳۰ درصد از کاربران به اینترنت اعتیاد داشتند و همه آنها درجات مختلفی از رفتارهای روانی-اجتماعی مانند احساس از خودبیگانگی، ضعف و ناتوانی در انجام امور، رفتار نابهنجار اجتماعی، اجتماع‌گریزی، درونگرایی و ... از خود نشان داده‌اند. (درگاه‌ی و رضوی، ۱۳۸۶)

یلویس^۲ و همکارانش در تحقیقی دریافتند که استفاده مفراط از اینترنت، تأثیر سوء بر بهداشت روانی دانشجویان دارد. در یک پژوهش پیرامون جرایم رایانه‌ای از ۱۲۴ هزار پرونده با موضوع جرایم رایانه‌ای، ۲۶ درصد مربوط به هک، ۲۶ درصد مربوط به هتک حیثیت و نشر اکاذیب، هفت درصد مربوط به تکثیر غیر مجاز نرم‌افزار، پنج درصد مربوط به کلاهبرداری و سه درصد مربوط به تخریب و اختلال سیستم‌های غیر مجاز و مجاز بوده است. ۷۵ درصد مجرمان رایانه‌ای بین ۱۸ تا ۳۵ سال سن دارند که میانگین سن آنان ۲۵ سال است. (روزنامه ایران، ۱۳۸۸)

در یک تحقیق در کره روشن شد که در جامعه آماری مورد نظر آن تحقیق ۱/۶ درصد اعتیاد به اینترنت داشتند (هور، ۲۰۰۶).

در مورد اینکه اعتیاد به اینترنت در بین کدام طبقات شایع‌تر است؛ اطلاعات کافی در دست نیست. ولی به نظر می‌رسد دانشجویان بیشتر از سایر اقشار به اینترنت روی می‌آورند و بیشتر گرفتار این اعتیاد می‌شوند. (فریس، ۲۰۰۴)

در مطالعه‌ای که به بررسی شیوع اعتیاد به اینترنت در بین نوجوانان چینی

1. Brenner
2. Marks S. Yellowlees
3. Hur
4. Ferris

پرداخته است، چنین نتیجه‌گیری شده که بر اساس پرسشنامه شخصیت آیزنک، ضمن اینکه حدود ۸۸ درصد از اینترنت استفاده می‌کردند، نرخ شیوع اعتیاد به اینترنت ۲/۴ درصد بوده است.

در تحقیقات متعددی که به مقایسه ویژگی روان‌شناختی، شخصیتی و اجتماعی دانشجویانی که استفاده مفرط از اینترنت داشتند با سایر دانشجویان پرداخته شده، روشن شده است که میزان افسردگی، اضطراب افکار، خودکشی، بیش‌فعالی، هراس، ترس اجتماعی، پرخاشگری و خشونت دانشجویانی که به اینترنت اعتیاد داشتند، از سایرین بیشتر بود.

در تحقیق دیگری که توسط رمضان حسن‌زاده (۱۳۸۸) صورت گرفته است، روشن شد که اعتیاد به اینترنت در بین پسران بیشتر است. در این تحقیق روشن شد که ۸۲ درصد دانشجویان در حد خفیف، ۴/۰ درصد در حد معمولی، ۱۷/۲ درصد در حد متوسط و ۴/۰ درصد در حد شدید به اینترنت مبتلابند. همچنین روشن شد که دانشجویان مبتلا به اعتیاد به اینترنت از بهداشت روانی و ارتباط اجتماعی ضعیف‌تری برخوردارند.

روش تحقیق

این تحقیق به روش زمینه‌یابی (پیمایشی)^۱ انجام شده؛ زیرا هدف محقق، توصیف عینی، واقعی و منظم واقعیت‌های موجود درباره موضوع تحقیق است. به عبارت دیگر؛ محقق سعی دارد آنچه هست را بدون دخالت و استنتاج ذهنی گزارش دهد و نتایج عینی از موقعیت موجود بگیرد. (دلاور، ۱۳۷۶)

در این تحقیق، دانشجویان هفت واحد دانشگاهی واقع در شهر تهران از مجموع واحدهای دانشگاهی تهران انتخاب شده‌اند. بر اساس آخرین آمار دفتر اطلاعات، آمار و رایانه دانشگاه، تعداد کل دانشجویان تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۰، حدود ۱۷۷۰۰۰ نفر بوده‌اند که از بین آنها تعداد ۵۹۱ نفر بر اساس جدول کرجسی و مورگان و با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. (مجوز لازم از شورای پژوهشی و دیگر دفاتر ذی‌ربط اخذ و مسائل اخلاقی و محرمانه بودن اطلاعات در کل تحقیق رعایت شده است). ابزار جمع‌آوری اطلاعات چهار پرسشنامه به هم پیوسته بوده که در مواردی به شکل گروهی و گاه موردی توسط دانشجویان تکمیل شده است.

پرسشنامه از چهار بخش تشکیل شده است. پرسشنامه اول توسط محقق ساخته شده که شامل اطلاعات دموگرافیک، رابطه خانوادگی، میزان استفاده از اینترنت در هفته، کیفیت و مقدار استفاده از اینترنت و ... است. اعتبار و روایی این پرسشنامه به صورت آزمایشی (پایلوت) بررسی و پس از تأیید از نظر آماری اجرا شد. پرسشنامه دوم، پرسشنامه اعتیاد به اینترنت **یانگ**^۱ است که دارای ۲۰ سؤال به روش خودسنجی و بر اساس طیف لیکرت با درجه بندی ۱ تا ۵ است (۱: هرگز، ۲: به ندرت، ۳: معمولاً، ۴: اغلب و ۵: همیشه).

پرسشنامه سوم (فرم ج)^۲ که مربوط به بهداشت و سلامتی عمومی فرد است، یک پرسشنامه سرندی و خود گزارش دهی است و با هدف ردیابی کسانی که دارای اختلال روانی اند، مورد استفاده قرار می گیرد. این پرسشنامه دارای چهار زیرمقیاس نشانه های بدنی، اضطراب و بیخوابی، ناسازگاری اجتماعی و افسردگی و خیم است. از مجموع این نمرات، یک نمره کلی به دست می آید. بر اساس بررسی های به عمل آمده، پرسشنامه ۲۸ سؤالی سلامت عمومی، برای استفاده در پژوهشهای روان شناختی و فعالیتهای بالینی، واجد شرایط لازم شناخته شده است. چهارمین پرسشنامه، مربوط به سنجش میزان سازگاری دانشجویان و برگرفته از پرسشنامه **بل** (تدوین شده در سال ۱۹۶۱) بوده است. این پرسشنامه، سازگاری در خانه، سازگاری بهداشتی، اجتماعی، عاطفی و سازگاری تحصیلی یا شغلی را اندازه می گیرد. گزینه های این پرسشنامه «بلی، خیر و نمی دانم» و دارای هنجار برای کشور ایران بوده و اعتبار کل آزمون آن، ۹۴/۰ گزارش شده است.

یافته ها

به منظور بررسی اختلاف بین پاسخهای دو گروه دانشجویان شرکت کننده بسیجی و غیربسیجی، از آزمون t دو گروه مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است. نتایج حاصل از بررسی های طرح نشان می دهد در زمینه سازگاری با اینترنت، تفاوت معناداری ($P < 0.1$) میان دو گروه دانشجویان بسیجی و غیربسیجی وجود دارد. بر این اساس، با توجه به میانگین نمونه ها می توان گفت دانشجویان بسیجی نسبت به غیربسیجی از سازگاری بیشتری در عرصه های مختلف اجتماعی و خانوادگی و غیره برخوردارند.

در زمینه اعتیاد به اینترنت نیز تفاوت معناداری بین دو گروه وجود دارد؛ بدین معنی که دانشجویان بسیجی وابستگی کمتری نسبت به اینترنت دارند.

1. IAS
2. GhQ

در خصوص فرضیه سوم پژوهش؛ یعنی پایبندی به روابط خانوادگی، روشن شد که دانشجویان بسیجی پایبندی و تعهد بیشتری نسبت به روابط خانوادگی داشته، در این زمینه با دانشجویان غیر بسیجی تفاوت معناداری وجود دارد.

در مورد سلامت عمومی که در آن از نشانه‌های بدنی، اضطراب، بی‌خوابی و افسردگی وخیم پرسش به عمل آمده بود، مشخص شد که تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود ندارد. همچنین روشن شد تفاوت معناداری بین وضعیت تحصیلی دو گروه بسیجی و غیر بسیجی وجود ندارد.

جدول ۱: نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین t به منظور بررسی تأثیر فضاهای مجازی بر روی دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی

متغیر	شاخص	تعداد	میانگین نمونه	انحراف معیار	t	sig
سازگاری	بسیجی	۱۲۸	۱,۹۷	۰,۶۶	۴,۰۳۹	**/۰۰۰۰*
	غیر بسیجی	۴۶۳	۲,۲۵	۰,۶۹		
میزان اعتیاد به اینترنت	بسیجی	۱۲۸	۱,۷۹	۰,۵۷	۲,۲۵۹	*/۰۲۴*
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۹۳	۰,۶۲		
روابط خانوادگی	بسیجی	۱۲۸	۱,۶۵	۰,۸۰	۲,۶۴۳	*/۰۰۸*
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۸۸	۰,۸۹		
سلامت عمومی	بسیجی	۱۲۸	۱,۹۰	۰,۳۹	۰,۵۷۱	۰/۵۶۸
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۹۲	۰,۴۲		
وضعیت تحصیلی	بسیجی	۱۲۸	۱۵,۳۳	۱,۵۸	۱,۳۰۱	۰/۱۹۴
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱۵,۵۴	۱,۶۵		

** p<0.01

* p<0.05

در کیفیت استفاده از اینترنت که مربوط به فرضیه ششم است، اجزای مختلفی از قبیل میزان گپ(چت)، دریافت آهنگ از اینترنت، استفاده از بازی‌های برخط، دریافت عکس و فیلم یا کلیپ غیر اخلاقی و ... مطرح شده است که هر یک به طور جداگانه از نظر آماری بررسی شده و ذکر می‌شود. در این بررسی نیز از آزمون t برای دو گروه مستقل استفاده شده است.(جدول ۲)

جدول ۲: نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین t برای بررسی کیفیت استفاده از اینترنت در

بین دانشجویان بسیجی و غیر بسیجی

متغیر	شاخص	تعداد	میانگین نمونه	انحراف معیار	t	sig
میزان گپ (جت)	بسیجی	۱۲۸	۱,۵۳	۰,۹۸	۳,۶۸۰	۰/۰۰۰**
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۹۷	۱,۲۳		
میزان استفاده از اینترنت پرسرعت	بسیجی	۱۲۸	۲,۷۱	۱,۴۰	۳,۱۳۶	۰/۰۰۲**
	غیر بسیجی	۴۶۳	۳,۱۸	۱,۵۲		
میزان دریافت آهنگ از اینترنت	بسیجی	۱۲۸	۲,۲۱	۱,۲۴	۵,۱۰۷	۰/۰۰۰**
	غیر بسیجی	۴۶۳	۲,۹۴	۱,۴۷		
میزان مشاهده یا دریافت عکس، فیلم یا کلیپ غیر اخلاقی	بسیجی	۱۲۸	۱,۴۹	۱,۰۶	۲,۰۲۴	۰/۰۴۳*
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۷۲	۱,۱۵		
میزان استفاده از بازی‌های برخط در اینترنت	بسیجی	۱۲۸	۱,۴۲	۰,۹۰	۲,۵۳۶	۰/۰۱۱*
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۶۹	۱,۱۲		
میزان دریافت عکس، فیلم یا کلیپ	بسیجی	۱۲۸	۲,۵۹	۱,۲۴	۱,۴۳۶	۰/۱۵۲
	غیر بسیجی	۴۶۳	۲,۷۷	۱,۳۱		
میزان استفاده مخفیانه از تارنماهای اینترنتی	بسیجی	۱۲۸	۱,۵۷	۱,۰۳	۰,۸۰۴	۰/۴۲۲
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۶۵	۱,۱۲		
میزان استفاده از تارنماهای دوستیابی	بسیجی	۱۲۸	۱,۵۳	۱,۰۱	۱,۹۳۳	۰/۰۵۴
	غیر بسیجی	۴۶۳	۱,۷۴	۱,۱۱		

* $p > 0.05$

** $p > 0.01$

بر اساس نتایج به دست آمده، در بین دو گروه دانشجویان بسیجی و غیربسیجی از لحاظ میزان گپ، استفاده از اینترنت پرسرعت و دریافت آهنگ از اینترنت، اختلاف معناداری مشاهده شد. بر این اساس با توجه به میانگین نمونه‌ها می‌توان گفت دانشجویان بسیجی نسبت به دانشجویان غیر بسیجی تمایل کمتری به گپ اینترنتی دارند. همچنین دانشجویان بسیجی علاقه کمتری به دریافت آهنگ از اینترنت دارند. بر اساس نتایج این تحقیق باید گفت دانشجویان غیر بسیجی دسترسی کمتری به اینترنت پرسرعت داشته‌اند.

در مورد کیفیت استفاده از اینترنت، همچنین روشن شد که از لحاظ میزان

استفاده از بازی‌های برخط یا میزان مشاهده یا دریافت عکس، فیلم یا کلیپ غیراخلاقی در اینترنت بین دو گروه بسیجی و غیربسیجی تفاوت معناداری وجود دارد؛ بدین معنی که دانشجویان بسیجی نسبت به دانشجویان غیر بسیجی کمتر از بازی‌های برخط استفاده کرده و عکس و فیلمهای غیراخلاقی را کمتر مشاهده و دریافت می‌کنند.

بر این اساس، در خصوص سایر موارد مانند استفاده از تارنماهای دوست‌یابی و استفاده مخفیانه از تارنماهای اینترنتی، تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

آنچه از مجموع یافته‌های تحقیق برمی‌آید این است که امروزه بسیج به عنوان شجره طیبه نظام اسلامی و نیروی توانمند، متعهد و آگاه، تا حدود زیادی به ابزار و روشهای تبلیغاتی رسانه‌های دشمن و به عبارتی؛ جنگ نرم آگاهی یافته و با مسلح شدن به ابزارهای لازم، قدرت یادگیری و مقابله با آن را نیز در خود یافته و پرورش داده است. استفاده از فضای مجازی برای جنگ روانی خزنده و استحاله انقلاب با توجه به جذابیت‌های آن و تلفیق آن با سکس و خشونت، حربه‌ای است که با کمک ابزارهای سیاسی دیگر حتی منجر به سرنگونی رژیمها (موسوم به انقلاب مخملی) شده است. در مطالعات متعدد، استفاده زیاد از اینترنت به صورت جدی تداوم زندگی عادی را مختل کرده، فرد را از ارتباطات واقعی و زندگی توأم با تعامل اجتماعی دور ساخته و به انزوا و تنهایی سوق می‌دهد. بروز افکار ناخوشایند، درونگرایی مفرط و پرخاشگری که به دلیل انزوا و در خود فرورفتگی و بریدن از محیط واقعی برای کاربران ایجاد می‌شود قدرت سازگاری را کاهش داده، معمولاً با کوچک‌ترین ناملايمات، قدرت تعامل و همکاری خود را با دیگران از دست داده و آستانه تحمل او را کاهش می‌دهد. این موضوع در تحقیق آقای سلیمی و همکارانش (۱۳۸۸) روشن شد که احساس تنهایی با افزایش استفاده از اینترنت همراه است. در واقع؛ اینترنت به عنوان رسانه‌ای ارتباطی، زندگی درونگرایانه‌ای را برای فردی که نتوانسته در محیط اجتماع به سازگاری و تعامل مناسبی دست یابد، فراهم ساخته است. گریز از اجتماع عموماً به دلیل نداشتن مهارت کافی، عقده حقارت، یأس و بدبینی حاصل شده و فرد را از مشارکت و سازندگی در عرصه اجتماع بازمی‌دارد. در یک تحقیق که توسط آقای رمضان حسن‌زاده (۱۳۸۸) در

دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری انجام گرفته، نشان داده شده است دانشجویانی که زیاد از اینترنت استفاده می‌کنند، ضمن داشتن نشانه‌های مرضی از لحاظ شناختی و وجود ترس و اضطراب، از مهارت اجتماعی و مقابله‌ای کمتری برخوردارند. با وجود این عوارض، در این تحقیق روشن شد که این عوارض در بین دانشجویان بسیجی مشاهده نشده و دانشجویان بسیجی از سازگاری بیشتری در عرصه‌های مختلف اجتماعی برخوردارند. در بررسی تحلیلی این موضوع باید گفت: ضمن اینکه نیروهای بسیجی از فضای مجازی در عرصه‌های مختلف استفاده می‌کنند و زمان زیادی را مصروف این موضوع می‌دارند، اما از عوارض سوء آن به دلیل بهره‌گیری از اعتقادات مذهبی و ارتباطات معنوی، آسیبی نمی‌بینند. رعایت تقوای الهی و گذر از آنچه در صفحات اینترنت برای انحراف جوانان به وفور مشاهده می‌شود، بسیجیان را از افتادن در این دام بازداشته، پناه بردن به خداوند متعال، پناهدهی را از سوی خداوند به دنبال داشته است. یقیناً آموزشهایی که از سوی پایگاههای بسیج در این زمینه‌ها عرضه می‌شود به همراه تعالیمی که ممکن است از جانب خانواده‌ها به این آموزشها اضافه می‌شود، قدرت سازگاری، سلامت روانی و فعالیت سالم در عرصه اجتماع را برای بسیجیان نسبت به غیر بسیجیان فراهم آورده است.

از دیگر نتایج تحقیق، آشکار شدن این موضوع است که دانشجویان بسیجی از وابستگی کمتری به اینترنت نسبت به دانشجویان غیربسیجی برخوردارند. در پژوهش ناستی‌زایی (۱۳۸۸) که به بررسی ارتباط سلامت عمومی با اینترنت پرداخته است، مشخص شد که معتادان به اینترنت، افسردگی بیشتری نسبت به کاربران عادی دارند.

وابستگی کمتر به اینترنت و در نتیجه، مصون ماندن از آسیبهای آن را نیز باید در بینش الهی، آگاهی، اعتقاد و ایمان بسیجیان و آموزشهایی دانست که بسیجیان از آن بهره‌جسته‌اند. همچنین هشدارها و دوره‌های علمی-آموزشی را در این زمینه باید کارآمد دانست.

پایبندی به ارزشهای خانوادگی و حفظ روابط صمیمانه و عاطفی با خانواده در دانشجویان بسیجی بیشتر از دانشجویان غیر بسیجی است. به طور کلی در پژوهشهای متعدد، از جمله پژوهش زنجانی‌زاده و جوادی (۱۳۸۴)، روشن شد که میزان استفاده از گپ اینترنتی بر ارزشهای خانوادگی و نیز روابط فرد با خانواده تأثیر منفی دارد. تقید به ارزشهای خانوادگی و پاسداری از حرمت و منزلت خانواده، از جمله مواردی است که در آموزه‌های دینی نسبت به آن زیاد تأکید شده است.

تمایل کمتر به استفاده از گپ و عواقب شوم ناشی از ارتباطات نامعین در فضایی مبهم و نامطمئن، موضوعی است که دانشجویان بسیجی نسبت به آن آگاهی داشته و علاقه کمتری به آن نشان داده‌اند. همچنین دانشجویان بسیجی در این تحقیق، تمایل کمتری به دریافت آهنگهای اینترنت که معمولاً غیر مجاز، مهیج و خارج از چارچوب و ضوابط دینی و عقلی هستند، نشان داده‌اند.

عارضه دیگر اینترنت را باید چالشهای مربوط به عوارض جنسی دانست که افراد بدون ممنوعیتهای قانونی و اخلاقی به تماشای آن مبادرت می‌ورزند. دیدن این تصاویر، قید و بندها و ارزشهای اخلاقی را تضعیف کرده، فساد و فحشا و سقوط در ورطه هولناک را به دنبال خواهد داشت. تمرکز بر این فساد، گرفتار شدن در دامنه تجاوز، کاهش گفتگو و ارتباط با خانواده و اطرافیان، دروغگویی و سرانجام رنج و اندوه را بر فرد عارض خواهد کرد. در این تحقیق مشخص شد که بسیجیان با آگاهی از عواقب مشاهده و دریافت عکس و فیلمهای غیر اخلاقی، کمتر به این دام افتاده‌اند.

در مجموع بر اساس یافته‌های این تحقیق، اگر چه دانشجویان بسیجی آسیب کمتری را نسبت به دانشجویان غیر بسیجی متحمل شده‌اند، اما نباید از آسیبهای که به غیر بسیجیان وارد می‌شود، غفلت کرد. آسیبهای وارده به کل دانشجویان غیر بسیجی موضوعی است که باید به آن اندیشید و درصدد چاره‌جویی برآمد. دکتر **کندال** (روان‌شناس)، روشهایی را برای درمان اعتیاد به اینترنت، از قبیل شکستن عادت فرد، پیدا کردن کارهایی برای اوقات فراغت، صحبت و گفتگو با افراد متفاوت، جستجوی مسائل زیربنایی و کمک گرفتن از متخصص، پیشنهاد کرده است.

تحکیم و بهسازی هویت فردی و جستجوی شخصیت واقعی و صحیح از خویشتن، برای افراد معتاد به اینترنت امری ضروری است که باید به آن پرداخت. کمک به این‌گونه افراد برای پیدایش روحیه عزتمندی و اعتماد به نفس و جلوگیری از روحیه یأس و بدبینی، می‌تواند آرام‌آرام فرد را به زندگی بازگرداند. فراهم کردن سرگرمی دیگری غیر از اینترنت و نظارت والدین، توأم با همدلی و همراهی، دانشجوی را از غرق شدن در ورطه هولناک انزوا و افسردگی نجات بخشیده، در جهت رشد سالم او مؤثر واقع می‌شود.

آموزش مهارتهای اجتماعی و روی آوردن به یک حرفه، ورزش و تلاشهای جسمانی هدفدار و منظم و ارائه مشاوره، به تدریج این آگاهی را به فرد می‌بخشد که اضطراب و افسردگی، کاهش اشتها و اختلال خواب او بر اثر استفاده از تصاویر پورنو و کلیپهای نامناسب و افراط در انجام بازی‌های پرتحرک و مهیج بوده است.

در این زمینه مسئولان نیز باید بدانند که دشمن، سلامت روانی و سازگاری و پیشرفت علمی و انسجام خانوادگی فرزندان این مرزو بوم را هدف قرار داده است. با توجه به نقش خانواده و با امعان نظر به این موضوع که بیشترین زمان استفاده از اینترنت در منزل است، والدین با کنترل صحیح و راهنمایی‌های لازم می‌توانند از عوارض سوء فضای مجازی بر فرزندان خود بکاهند. مدارس و دانشگاهها می‌توانند نحوه استفاده صحیح از اینترنت را برای دانش‌آموزان و دانشجویان آموزش دهند و ضمن اینکه از آموزش و بهره‌گیری از آن غفلت نمی‌کنند، زیانها و آثار مخرب روحی، روانی و اجتماعی آن را متذکر شوند.

بسیج می‌تواند با گسترش پوشش خود و جذب جوانان مستعد و توانمند، بر شمولیت فعالیت و جذب خود افزوده و سپس با آموزش لازم در زمینه‌های مختلف اعتقادی و مذهبی، مصونیت بیشتری برای کل جامعه فراهم کند. ریاست محترم سازمان بسیج مستضعفین ابراز داشته‌اند: «باید تلاش کنیم امروز در فضایی که فضای تبادل اطلاعات بین جوامع است، این فضا را در دست بگیریم و لازمه این امر، داشتن تخصص کافی است و حداقل به اندازه دشمن باید در این فضا تخصص داشت و باید خلاقیت‌هایی را داشت تا بر طرف مقابل چیره شد» (نقدی، ۱۳۸۹).

برگزاری مسابقات و بلاگ‌نویسی، گسترش فعالیت‌های فرهنگی و آموزش استفاده صحیح و علمی از اینترنت، می‌تواند از راهکارهای مقابله با این عوارض باشد. به طور کلی، مصونیت‌بخشی به جای محدودسازی، توأم با هدایت و مدیریت و تأکید بر سازگاری، برخورد واقع‌بینانه و عاقلانه با این پدیده در قالب آموزش روشها و مهارتها، می‌تواند ضمانت بیشتری برای حفظ سلامت و زندگی توأم با موفقیت ایجاد کند.

منابع

۱. حسن‌زاده، رمضان (۱۳۸۸)؛ «اعتیاد به اینترنت در دانشجویان: تهدیدی بر سلامت روان»، نظام سلامت، ۱(۳).
۲. درگاهی، حسین و سید منصور رضوی (۱۳۸۶)؛ «اعتیاد به اینترنت و عوامل مؤثر بر آن در ساکنان منطقه ۲ غرب تهران»، فصلنامه پایش، سال ششم، ش ۳.
۳. دلاور، علی (۱۳۷۶)؛ روشهای تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران، دانشگاه پیام نور، چ هفتم.
۴. روزنامه ایران (۱۳۸۸)؛ ششم اردیبهشت، کد خبر ۱۴۱۷.
۵. زنجانی‌زاده، ه. و ع. جوادی (۱۳۸۴)؛ «بررسی تأثیر اینترنت بر ارزشهای خانواده در میان دانش‌آموزان دبیرستان ناحیه ۳ مشهد در سال ۸۳-۱۳۸۲»، مجله جامعه‌شناسی ایران، ۶(۲)، ص ۱۲۱-۱۴۶.
۶. سلیمی، ع. جوکار، ب. و نیکپور. (۱۳۸۸). ارتباطات اینترنتی در زندگی، بررسی نقش ادراک اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات روان‌شناختی دانشگاه الزهراء، سال دهم، ش ۳۸. <http://www.sid.ir>
۷. ناستی‌زایی، ن. (۱۳۸۸)؛ «بررسی ارتباط عمومی با اعتیاد به اینترنت»، طبیب شرق، شماره ۱۱ (ص ۶۳-۵۷).
۸. نقدی، محمدرضا (۱۳۸۹)؛ «اولین دوره آموزش فضای مجازی»: <http://basij.ir/main/index.php>
۹. محسنی، منوچهر (۱۳۸۰) مقدمات جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات بعثت.
10. Brenner, V. (1997). "Parameters on Internet Use, abuse and Addiction: the First 90 Days of the Internet Usage Survey", *Psychological Reports*, 80, P.879-882.
11. Caof, C. Sul (2007). "Internet Addiction among Chinese Adolescent Prevalence and Psychological Features Child and Health Dev", *Relayi*, 33(3), P.275-581.
12. Ferris, L.M. (2004). "The Future Children and Computer Technology", *Analysis and Recommendation*, 2, P.25-28.
13. Hur, M.H. (2006). "Demographic, Habitual and Socioeconomic Determinants of Internet Adiction Disorder: an Empirical Study of Korean Teenager", *Cyber Psycho Beher*, Oct, 9(6), P.514-525.
14. Yang, K.S. (1996). *Internet Addiction: the Emergence of a New Clinical Disorder*, Paper Presented at the 104th Annual Conention of the American Psychological Association Toronto Natari, Canada.
15. Yellowleesp, Marks. S. (2005). "Problematic Internet Use or Internet Addiction?", *Compat Human Behavior*, 23(3), P.1447-5.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی